

Јелена М. Тодоровић, мастер
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет
jelena.todorovic91@yahoo.com

821.163.41.09-32 Кочић П.
https://doi.org/10.18485/ai_kocic.2017.ch16

ИМПЕРИЈАЛИЗАМ И ВОЉА ЗА МОЋ У ДРАМИ *ЈАЗАВАЦ ПРЕД СУДОМ* ПЕТРА КОЧИЋА

У раду се анализира историја и природа сукоба представника империје и потчињених на територији Босне и Херцеговине у драми *Јазавац њред судом* Петра Кочића. Босна је у Кочићевом делу увек у историјско-временском процепу између Отоманске империје на заласку и Аустроугарске као новог империјалног господара. Босанска територија је тек ослобођена Турака пала под аустроугарску власт, што нужно доводи до кризе идентитета оних који су на тој територији рођени. Указујући на појединачне примере сукоба представника империје и потчињених у драми *Јазавац њред судом*, бавићемо се њиховим манифестацијама које су глобална слика империјализма. У раду се бавимо анализом свих поменутих особина Кочићеве драме у циљу актуелизације теме и предочавања односа империјалног центра и његовог деловања на маргиналне територије.

Кључне речи: Петар Кочић, империјализам, моћ, територија, Босна и Херцеговина, индивидуализација, сукоб.

1. Увод

Империјализам као процес јесте успостављање једне стране државе као владоаца, што значи да подразумева

проширење војне и политичке доминације над страним ентитетима на рачун мањих и војно слабијих нација. У 19. веку термин империјализам је коришћен за прихватање позитивне конотације експанзије великих сила и реорганизације потчињености колонија, а термин бива прихваћен у марксистичкој теорији као највиши стадијум капитализма (Кјањевич 2011: 287). Едвард Саид дефинише термин империјализма као „праксу, теорију и став доминантног метрополског центра који влада удаљеним територијама;“ док је колонијализам „готово увек последица империјализма и представља стварање насеобина на удаљеним територијама“ (Саид 2002: 49). Саид експлицитно одваја појмове империјализма и колонијализма, али и истиче да из империјализма произилази колонијализам, тј. да нужно следи за њим. За разлику од Саида, Јан Кјањевич колонијализам објашњава као експанзију која подразумева пресељење становништва освојених територија, док империјализам види као експанзију која не подразумева обавезно пресељење становништва (Кјањевич 2011: 286). Зависна од неведеног је и чињеница да је империјализам и процес, односно политика оснивања и опстанка империје на предвиђеној територији (Саид: 2002: 50). Империјализам и колонијализам се сматрају неопходним и неминовним, ако империја жели опстати и одржати се на страниј територији, а не само у империјалном центру.

Империја као последица, али и узрок империјализма намеће своје законе и образовни систем и преуређује начин производње за сопствену економску добит (Спивак 2003: 7-8). Поменути економска добит и јесте примарни покретач поступка покорвања страних територија и народа. Мајкл Дојл закључује да је империја „формални или неформални однос у којем једна држава контролише стварни политички суверенитет другог политичког друштва, а који се може постићи

силом или политичком сарадњом, економском, друштвеном или културном зависношћу“ (наведено у Саид 2002: 49–50). Империја тиме бива држава са политичком и војном доминацијом над становништвом које се културно и етнички разликује од оних који владају и њихове културе. Народи који чине империју су најбоља представа њене хетерогености у политичком, културном, етничком, религијском и језичком смислу. У границама империје сви ентитети су у мањој или већој мери подређени централној власти, због чега постаје јасно да јединство и није могуће, а као последица наведеног се конфигурише идеја неминовне деградације империје као такве.

Саид сматра да империјализам ни колонијализам не подразумевају банално нагомилавање и присвајање страних територија, што значи да освајачи бирају територије од којих могу имати највише користи. Неминовно условљавају покретање снажних идеолошких конструкција међу којима Саид посебно истиче потребу одређених народа и територија да буду освојени (Саид 2002: 50). Очигледно да постоји потреба за оправдавањем империјалних освајања, јер покорвање туђих територија и народа не може бити једноставно прихваћено. Треба нагласити да је сваки покушај „оправдања“ експанзије империје на рачун стране територије потпуно апсурдан, као и чињеница да идеја о потреби неких народа да буду покорени превазилази границе људскости. Идеологија освајача, која делује и као покретачка сила је по правилу веома јака и заснива се на прецизним и строго формираним убеђењима. Значајно је да се истинитост поменутих убеђења не преиспитује, већ се прихватају и спроводе без одступања. Империјализам је током 19. и 20. века незауостављиво напредовао, али је самим тим и отпор према империјализму нарастао (Саид 2002: 28). „Култура империјализма није била невидљива, нити је икада покушавала да прикрије своје овоземаљске везе и интересе [...]

Једно од достигнућа империјализма било је то што су се различити делови света приближили једни другима, па иако је у том процесу одвајање Европљана од староседелаца било подмукло и у основи неправедно, ипак би већина људи данас требало да увиди како је историјско искуство империје наше заједничко искуство“ (Саид 2002: 25). Међутим, Еме Сезер имајући у виду до каквих је застрашујућих последица по староседелачко становништво довело такво империјално-колонијално „сусретање“, мишљења је како би боље било да до „контакта“ никада није ни дошло. „[...] Европа је своје колонијално-империјалне подухвате правдала идејом да је колонијација довела до позитивног сусрета и интеракције међу удаљеним цивилизацијама. Еме Сезер се, у *Дискурсу о колонијализму*,¹ оштро супротставља таквим перфидним тумачењима и прекрајањима историје“ (Арсенијевић Митрић 2016: 255–256), постављајући кључно питање да ли је колонијација заиста довела до сусрета цивилизација, и да ли је управо такав контакт био и најбољи? Одговор је, свакако, не (Сезер 2015: 35). Сезер, даље, истиче:

„Кажем да је растојање између колонијације и цивилизације бесконачно; да од свих намножених колонијалних предузећа, од свих брижљиво сачињених колонијалних статута, од свих отпослатих министарских циркулара није могла да настане ни једна једина људска вредност“ (Сезер 2015: 35).

¹ Уп.: „Ова расправа, од свега педесетак страница, написана је након Другог светског рата, 1950. године у време деколонизације и побуне у многим земљама изван европског континента. *Дискурс о колонијализму* је један од првих текстова који се отворено бави колонијализмом и његовим последицама, а засигурно представља кључни текст за оно што данас зовемо постколонијалном критиком. Парадоксално, с обзиром на значај који има за постколонијалну теорију и критику, није му указана пажња коју завређује“ (Арсенијевић Митрић 2016: 31–32).

Јанг истиче да су империјализам и колонијализам правдани антрополошким теоријама, а те теорије су покорене народе одређивале и декларисале као инфериорне, детињасте, чак и неспособне да се брину о себи, и у чијем је интересу да се Запад брине о њима (Јанг 2013: 19). У вези са наведеним је и мишљење да су колонизатори колонизоване укључили у историју, што је уистину искључивање из сопствене историје како би били део историје империје (Кабрал 1973: 58). Треба истаћи да и у Јанговом и у Кабраловом ставу није изречен став тих покорених народа о сопственом положају и сопственој историји. Питање је да ли су ти „детињасте“ и „неспособни за бригу о себи“ желели да буду искључени из своје да би били део непознате и неразумљиве историје. Одговор на постављено питање се готово подразумева, јер да су желели такав поредак покорени народи се не би бунили и не би увек тежили оцепљењу од империје.

Односи империје и освојених територија, представника империје и покорених народа су компликовани и узрочно-последични. О узајамном односу метрополског Запада и његових освојених територија, Саид каже следеће: „У том империјалном сусрету активни уљез са Запада никада није био супротстављен тромом, инертном незападњачком староседеоцу; увек је постојала нека врста активног отпора, а у већини случајева отпор је победио“ (Саид 2002: 10). Покорени народи су носиоци одређеног менталитета и културних карактеристика, као такви морају пружати отпор страном менталитету и старој култури, који теже да промене или чак у потпуности искорене њихов. Тај отпор је урођени рефлекс за самоодржањем и као такав мора победити, што значи да је империја као хетерогена творевина нужно осуђена на деградацију. Као што је већ наглашено, империја је вештачка творевина и као таква није одржива, нарочито не међу народима којима није ни својствена. Спајање оних

који представљају империјалну силу и староседелаца је био подмукао и у основи неправедан поступак, мада треба увидети како је историјско искуство империје њихово заједничко искуство (Саид 2002: 28). Покорени и освајачи су здружени проживели империјалну историју, тј. период постојања империје, што подразумева да су били „осуђени“ једни на друге и кад су представници империје тежили њеном очувању и кад су покорени тежили њеној деградацији.

2. Деградација империје у драми *Јазавац њред судом*

Босна је територија која је у одређеним историјским периодима била у кризи идентитета, што се односи на непостојање независне и слободне државе Босне, а постојање колонијалне земље, при чему становништво није прихватало и препознавало такво одређење. Траума увек изнова поробљеног национа, који остаје трагично свестан свог порекла, оставља свој траг и у литератури. У вези са наведеним Душан Иванић објашњава:

„Империјални дискурс, дискурс освајања/хегемоније, потчињавања, централизације моћи и привилеговање једне државно-национално-политичке позиције (турске, аустријске, руске, евро-америчке), или става који изражава такве позиције, има противтежу у дискурсу слободе, дискурсу борбе против освајања, или борбе за ослобођење од такве (над)моћи, отпора поробљавању, трајању својеврсног ропства, како се схвата у модерном свету власт туђе националне државе, туђег језика и туђе културе.“ (Иванић 2011: 39)

Као последица наведеног Босна бива схваћена као „пукотина“, јер је простор који обједињује различите културе и идентитете, али је и културно несталан про-

стор, јер се непрестано „помера“ (Бошковић 2015: 64). То њено померање и узмицање је последица потребе за одређењем, како географским тако и културолошким. До поменутог одређења или самоодређења не долази, што изазива неразумевање. Драган Бошковић наводи да се читајући о Босни бивамо изненађени и збуњени пред „(не)доследношћу, (не)очекиваношћу и (не)објашњивошћу фигуре Босне“ и да тиме бивају опседнути писци међу којима је наведен и Петар Кочић (Бошковић 2015: 70). Тодорова Босну назива ничијом земљом и истиче да на овакво њено одређење не утиче мултикултуралност и мултиетничност становништва, већ судбина и функција Босне у границама Аустроугарске, а затим и као независне државе на Балкану (Тодорова 2006: 323).

Сценски простор у Кочићевој драми *Јазавац њред судом* је једноставан, сведен на обичну судницу при чијем опису долази до изражаја пишчева приповедачка објективност (Марјановић 2000: 40). Кочић при опису суднице не занемарује норме по којима је формирана судница као законодавни орган велике империје, при представљању простора иронија нема значај. На самом почетку драме наведен је опис простора: „Чиста, свијетла судница. По зидовима висе слике великих личности. На десној страни од врата, крај прозора, сто, на лијевој такође сто. На столовима протоколи и некакве дебеле књижурине“ (Кочић 1967: 17). Истицање чистоће суднице, распореда столова и предмета на њима има за сврху представљање устројености и организованости система. Зидови испуњени сликама „великих“ личности приближавају аристократску атмосферу, мада је употребљена лексема „великих“ што уноси дистинкцију по величини, која је занемарљива у односу на важност или признатост личности (да су употребљене лексеме важних или признатих уз личности). Плеоназам „дебеле књижурине“ истиче разлику између Давида, као необразованог сељака, и представника обра-

зоване Европе, али такође указује и неразумевање средине за све те списе и папире, који бивају перципирани само као „некакве“ што значи непознате, неодређене.

У делима Петра Кочића империја је она која влада и успоставља системе закона, али се о њој говори из сасвим другог угла, тј. ретроспектива посматрања и приповедања је додељена потчињенима. У политичкој сатири *Јазавац њред судом*, како је Мидхат Бегић назива, Давид Штрбац није само директан и строг критичар социјалних и политичких интеракција унутар аустроугарске монархије, већ и заговорник националног мита и патоса (Бегић 2016: 120). То га конфигурише као индивидуу која је представа колективних тежњи и као такав, унапред одређен као неважан поробљени индивидуалац, утиче на стабилно формиран систем империје. Самим тим империја бива деградирана, али не у смислу њеног постојања, већ њене функције у новонасталом поретку. Давид Штрбац је велика, епска, мушка фигура, босански сељак који поступа попут адвоката и од аустроугарског суда прави смејурију (Секулић 2002: 362). Он је отелотворење сувог интелекта потчињеног кога вребају и муче оне патријархалне усађене вредности које није у могућности да оствари и доживи. У драми *Јазавац њред судом* империја је срушена, постоји као „Земљана влада“ (Кочић 1967: 29), али је уистину попут њиве коју је јазавац поха-рао „Ни Давидова, ни царска, ни спаи’ска“ (Кочић 1967: 23). „Ни Давидова“ (Кочић 1967: 23) јер иако је рођен на тој земљи она није његова, он мора да плаћа порезе и да изгуби сина, „ни царска“ (Кочић 1967: 23) јер цара нема на њој, он је фигура центра, „ни спаи’ска“ (Кочић 1967: 23) јер не припада ни онима који су прелазни ступањ од народа до цара. Та земља је домовина, освојена и додељена, а ничија.

Ликовима који су представници империјалног центра и од којих се очекује да демонстрирају моћ Петар

Кочић неће доделити ни лична имена, већ ће бити носиоци имена која су одређење њихових занимања (судац, писарчић, доктор...). Исидора Секулић истиче да су сви ликови осим Давида само статисти, мада представници Аустроугарске нису представљени као крвници са ставом владара и поседника (Секулић 2002: 365). Индивидуализовани су једино они ликови који се супротстављају представницима империје и тиме делимично деградирају већ устаљени поредак. Појединци који се боре са системом и успевају да истрају теже глобалној експанзији у којој ће империјални зидови бити срушени. При уласку Давида Штрпца у судницу наведен је његов дијалог са судијом:

Давид: Добар дан, главати и велевлажни царски господине! Слуга сам препокорна!... Ама, каква је ово кућа ће се ни бог не прима?

Судац: Шути, марво једна!

Давид: Шути, марво једна! То је лако рећи. Ето и ја велим. Ама, то није у најмању руку у реду да рече један, рећемо каз'ти, царски службеник.

Судац: Ти ћеш мене зар учити?

Давид: Не д'о бог! То не би мог'о ни у сну сањати. Здраво сван'о, господине? (Кочић 1967: 18).

Наведена Давидова критика да улази у кућу у коју се ни Бог не прима је јасна алузија на империјалне институције и њихову недокучивост. Дијалог који следи има за сврху да предочи дистинкцију између Давида и судије у ком Давид бива онај који успоставља системе вредности и кори судију због непоштовања. Судија се користи речима које потцењују и вређају, што Давид истиче и отворено критикује. Иронији доприноси чињеница да је Давид необразовани сељак у сенци империје, док је судија европски образован представник империје.

Давид Штрбац се на специфичан начин обраћа осталим ликовима „главати господине“ (Кочић 1967: 18), „велевлажни господине“ (Кочић 1967: 18), „вузле једно вузласто“ (Кочић 1967: 30) чиме се истичу његове намере и његова озлојеђеност. Лексеме „главати“ (Кочић 1967: 18) и „велевлажни“ (Кочић 1967: 18) предочавају важност и ученост судије, али са умереним призвучком ироничности који се може правдати у очима именованих као последица Давидовог необразовања. Лексема *вузле* је коришћена за именовање неозбиљног и незрелог бића, у драми *Јазавац њред судом* се користи уз писарчића чиме се критикује и омаловажава царевина, мада сама именица писарчић то чини. Писарчића у једном моменту именује Давид као Данета, али га ово навођење личног имена само утапа у колектив, јер је становник Лике и као такав не може носити друго име.

Начин говора оних који су представници власти је испразан, једноличан, док они који су потчињени говоре опширније и њихове речи су ефектне. Много чешће говори Давид у односу на судију и писарчића. Језик којим се Давид користи Јован Скерлић одређује као „[...] одабран, чист, течан, звучан народни српски језик [...]“ (Скерлић 1955: 193). Давидов говор је епски опширан и готово да прелази у монолог (Секулић 2002: 365). Како је већ наведено разликују се и лексеме које користе Давид и представници империје. Судија ће потчињеног називати „марвом“ (Кочић 1967: 18) и „будалом“ (Кочић 1967: 18), а Босну „будаластом“ (Кочић 1967: 19), што су свакако експлицитно наведене увреде и изражено омаловажавање. За разлику од њега Давид своје увреде скрива иза необразованости и непознавања значења речи, чиме његове увреде бивају делотворније. Када говори о својој жени назива је „бабетином“ (Кочић 1967: 19) којом чак није ни ожењен, али му је прирасла срцу. Овакав однос је неопходан како би настала привидна разлика између

Давида и његове жене и оних који су у судници. Истицање памети бабетине своју сврху проналази у представљању стварности, док се у судијиној интерпретацији осећа ироничност. Посебно су иронично наведени дијалози судије и Давида у којима се повремено оглашава писарчић. Дијалози имају сврху представљања суштинског стања народа у империји, што не сме бити изречено нагло ни увредљиво. У тим моментима долази до изражаја интелигенција покорених, јер Давид проговара у име свих. Она тескоба и гушење које се осећа под ципелом императора је изречена, али кроз речи хвале и величања, што јој даје ефектност. Изречено не делује на судију и писарчића јер они имају способност да чују само оно што им импонује, као што су и занесени комичним поступком извођења јазавца пред суд. Јасно је да у Кочићевој драми проговара народ кроз појединца, народ који жели земљу на којој је рођен и који уз себе жели децу коју је на свет донео. Империја је донела нове законе, нови поредак који је индивидуи несхватљив, самим тим индивидуа не може пронаћи начин да се избори за сопствену егзистенцију. Давиду је наведени начин борбе једини могућ и једини примењив, последњи покушај очувања интегритета и идентитета у сопственој домовини.

Судија, писарчић и доктор су фигуре царевине, али не проговарају о њој. За разлику од Давида који ће у више наврата представити царевину из угла потчињеног:

„Боже мој, боже, чудне лепоте у вашег цара! Боже мој, боже, али ви усрећите нашу земљу! Свијет се лијепо умртвио од некаква добра и милине, па једва дише. Свак' весо, задовољан, свак' пјева, само се пјесна нигде не чује. Једини сам ја (плаче) незадовољан, један и чемеран.“ (Кочић 1967: 21)

Истакнуто је да царевина и „наша“ земља нису јединствене, нема хармоније. Царевина је променила Босну и

људе у њој, до чега неминовно долази када се сусретну различите културе и нације. Та неминовна промена није донела напредак већ је одузела ваздух, живот и глас потчињенима. О њиховим патњама Давид проговара у више наврата, увек кроз лично искуство које ретко не представља као опште: „[...] ако се већ двадесет година немам чим ни за Ускрс омрсити. 'Вала царевини, нашој премилостивој Земљаној влади и славном суду што сам и ово мало снаге очувао“ (Кочић 1967: 22). Наравно да ће и касније навођење његовог личног искуства само алудирати на колективну судбину:

„Нас је, сељаке, кажем вам, овај славни суд од много чега ослободио! Не ричу нам више са пландишта задригли бикови нити нам боду чељади; не тару нам се више силне воловице плотова и ушјева кô у оно старо, блентаво, турско вријеме. Данас не мереш виђети у свијета жиронне и баковите сермије. Што нам је славни суд оставио, то је мирно, ћудевито, паметно; истина, мало мршава и слабо, али за нас, блентаве Бошњаке, и није друго!“

У Давидовим речима је изражена патња народа, али је самим изрицањем критике привидно стабилна институција империје деградирана. Поред чињенице да је критика изречена у судници која је законодавно тело империје, изречена је пред онима који представљају империју и који треба да бране њен ауторитет, до чега не долази.

3. Давидова воља за моћ као жеља за слободом

Још је Аристотел дефинисао људско друштво рекавши да се човек рађа или као роб или као слободан човек. Често је ова мисао погрешно интерпретирана, али је јасно да Аристотел није подразумевао да се човек рођењем декларише као роб или као слободан човек,

као што није нужно морао бити одређен као такав по пореклу или имућности. Човек је роб јер у њему постоји одсуство моћи, одсуство личне снаге и жеље за слободом, а са тим се рађа, то није стечена особина (наведено у Грлић 1976: 16). Слобода је неодвојива од човека, она је основни конституент његове егзистенције. Обавезно подразумева одговорност због и за сопствено постојање како као индивидуе, тако и у оквиру колектива. Колективна слобода компензује кризу личне слободе (Вукашиновић 2011: 11). Читава драма *Јазавац њед судом* је заснована на идеји наведеној на самом почетку: „Ко искрено и страшно љуби Истину, Слободу и Отаџбину, слободан је и неустрашив као бог, а презрен и гладан као пас“ (Кочић 1967: 17). Међу поробљенима и потлаченима јавља се специфична воља за моћ, што је воља за слободом, јер је њихов једини циљ ослобођење (Ниче 1976: 120). Тај посебни вид слободе се јавља и као општа идеја и као лична потреба која израста у колективни став. Тачно је да је Давид Штрбац индивидуа, али је он уистину одраз већ наведене опште идеје и његове речи су речене гласом читавог национа. Давид изговара све своје мисли, осећања и трпљења, он је сељак са комадом земље и муком која иде уз њега (Скерлић 1955: 192). Његова побуна због одузете слободе живљења је вербална револуција, јер из његове перспективе и из његовог положаја другачија није могућа. Једина слобода која је Давиду омогућена је слобода говора, он може да проговори о свим недаћама које су га снашле, али на само њему својствен начин, чиме се у свести реципијената ствара илузија величања, а не критиковања царевине. Због специфичног начина његовог изражавања схватамо да слобода говора није потпуна, јер је свака реч првенствено одмерена према ситуацији и положају па изговорена.

У директној вези са слободом је и потреба за поседовањем власти над сопственим животом и одлукама, што

може бити схваћено као воља за надмоћношћу. Као још један облик воље за моћ некада не може бити остварена у потпуности и тада постаје воља за правдом, тј. тежња ка једнаким правима потчињених са онима који су на власти (Ниче 1976: 120). Давид експлицитно захтева правду, али и опомиње да правде мора бити: „[...] ако у ’вој земљи буде још имало правде и закона!“ (Кочић 1967: 21). Његова опомена је само још једна критика организације империје, која за сопствену добит има многобројне законе. Давидова надмоћност је у одређеним изјавама очигледна: „Погодио ја, не погодио, ви овог лопова по закону морате осудити“ (Кочић 1967: 34). У тим ситуацијама он издаје наредбе које се морају поштовати и извршити. Спомен надмоћности може бити схваћен и као вербална надмоћност, што је Давид испољио у разговору са судијом и писарчићем. Давид се игра речима и перцепцијом својих противника чиме израста у доминантну фигуру. Он се претвара да је глуп, простодушан, да не разуме значење речи којима се служи (Скерлић 1955: 192). Ипак, његов лик тежи једнакости у одређеном смислу, а та тежња ка једнакости међу људима је, како Ниче наводи, воља за моћ (Ниче 1976:101). Једнакост у конкретном смислу не подразумева политички и друштвени положај појединца, који је у случају драме *Јазавац њед судом* Давид Штрбац, већ ону егзистенцијалну слободу.

Давида Штрпца можемо посматрати кроз, како Ниче наводи, „проблем јачине и слабости“ (Ниче 1976: 128). Слаби су они који се сломе, јаки дезинтегришу оно што није већ сломљено, док најјачи успевају да савладају и превазиђу вредности које критикују (Ниче 1976: 128). Давид демонстрира примарно своју критику кроз иронију, да би ту критику довео до врхунца извојеваном победом над друштвено надмоћнијим појединцима. Својом борбом која не јењава успева да побије вредности против којих се бори у чему и јесте суштина самог поступка. Он ствара

нове путеве на једини њему познат и могућ начин, а како Грлић наводи: „Воља за моћ испољава се у бескомпромисном крчењу новог пута, у насиљу ствараоца као изузетног појединца“ (Грлић 1976: 15). Давид свакако јесте изузетан појединац, самим пишчевим поступком именовања је предочен његов значај. Поред наведеног јасно је да је Давид ступио сам пред суд и представнике империје и бројчано надјачан ипак успева да води читав поступак. Самим тим моћ представника империје нестаје, Давид проговара о насиљу империје да би предочио сопствену стваралачку тенденцију.

Воља за моћ је последица експанзије западних империја, колико год територија била велика њихови апетити су били већи. У драми *Јазавац њред судом* она превазилази жељу за поседовањем територије и потребу за економском добити. Док Давид уважава судију називајући га „главатим“ или „велевлажним“ предочено је једино храњење ега персоне на позицији, док је обичан човек контрастно томе унижаван, чиме се постиже комплетна слика величања моћника што их условно потврђује као моћнике. Условно, зато што се Давидовим речима деградира њихова позиција, док они нису способни ни да препознају исту, јер су опијени и занесени оним што желе да чују. Представници империје, који би требало да буду демонстратори моћи, сами деградирају институцију суда и сопствене персоне. Њихова моћ је једино у идеји да су на одређеној позицији, што значајно ниште користећи се лексемама попут „марво“, „бено“ или „будалетино“. Употребљене речи предочавају јасан однос оних на власти и оних који су поробљени, али не одају утисак супериорности над Давидом. За Ничеа воља за моћ представља друштвено уређење, живот, смрт, положај човека, идејне надзоре, вредновање, међуљудске односе... Драма *Јазавац њред судом* је пример свега наведеног, како у поступку Давида Штрпца тако и у међуљудским одно-

сима, затим односу представника империјалне моћи и потчињених. Позиције бивају замењене, очекујући да представници империје буду супериорни у суду који је империја и устоличила, они бивају инфериорни. Давид који се увек повиновао вољи и законима империјалног центра бива онај који успоставља системе вредности који се неоспорно поштују. Готово да је разговор битка за доминацију, што доказују лексеме које се употребљавају и испољена иронија, али је то доминација потчињених над империјом, што је и наведено у драми последњим Давидовим речима:

„Шути, вузле једно вузласто! [...] Нијесам ја, господини моји, четрдесет гради будала, већ сам ја вама зато чудноват што у мени има милијун срца и милијун језика, јер сам данас пред овим судом плакô испред милијуна душа које су се од силног добра и милине умртвили па једва дишу!“ (Кочић 1967: 43)

Свакако да је Кочићева критика тираније аустроугарских службеника у сврху приказивања социјалних последица тираније као општег појма. То је глобална побуна против социјалне неправде и насиља (Богдановић 2002: 21). Свака појединачна судбина је уистину историја нације и света, јер је појединац тај који носи трагику живљења.

4. Закључак

Драма *Јазавац њред судом* је глобална слика политичког и социјалног положаја појединца и нација у систему империје. Кочићев Давид је само један од многих који је једино могао да проговори о својим мукама, а никако није могао да их ублажи или избегне. Својом

вољом за слободом, коју остварује говором, он деградира Аустроугарску као империју, али и сам појам империје у социјалном и политичком смислу, што јесте пишчева примарна намера. Непостојање империје и њених институција на територији и међу народима на чији рачун она доживљава експанзију и успон је константна тежња поробљених, све њихове акције су усмерене ка остварењу те тежње.

Давид тежи успостављању познатог поретка како би наставио живот. Чињеница да је већ вишеструко био и нужно мора бити објекат туђе воље за моћ њега и подстиче на борбу. Променом перспективе приповедања Петар Кочић постиже да говор народа буде централни говор и тиме једини који се чује. Представници империје бивају инфериорни, а поробљени сељак супериоран, и његови прекори бивају схваћени као победа над самом империјом.

Извори и литература

- Арсенијевић Митрић, Ј. *Tera Amata vs. Tera Nullius*. Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 2016
- Бегић, Мидхат. *О српским њисцима ХХ века*. Андрићград: Андрићев институт, 2016
- Богдановић, М. „Два лика Петра Кочића“. Јован Н. Ивановић (уред.). *Петар Кочић у њаралелама*. Бања Лука: Матица српска Републике Српске, 2002
- Вошковић, Д. *Zablude čitanja*. Београд: Službeni glasnik, 2015
- Вукашиновић, Ж. Д. „Рецесија и демократизација – о кризи идеологије капитала и другим подвалама историје“. Драган Бошковић, Маја Анђелковић (уред.). *Друшћивене кризе и (српска) књижевности и кулћура*. Крагујевац: Филум, 2011
- Грлић, Д. „Предговор“. *Воља за моћ*. Београд: Просвета, 1976
- Иванић, Д. „Антиимперијални дискурс или Дискурс слободе у српској књижевности (Назнаке и фрагменти)“. Драган

- Бошковић, Маја Анђелковић (уред.). *Друшћивене кризе и (срћска) књижевносћ и кулћура*. Крагујевац: Филум, 2011
- Jang, R. *Postkolonijalizam: sasvim kratak uvod*. Beograd: Službeni glasnik, 2013
- Cabral, A. *Return to the Source*. New York: Monthly Review Press, 1973
- Kjanjević, J. *Uvod u istoriju civilizacije Istoka i Zapada*. Beograd: Službeni glasnik, 2011
- Кочић, Петар. *Јазавац ћрег судом*. Београд: Нолит, 1967
- Марјановић, П. *Срћски драмски ћисци ХХ сћолећа*. Београд: Факултет драмских уметности, Институт за позориште, филм, радио и телевизију, 2000
- Ниче, Фридрих. *Воља за моћ*. Београд: Просвета, 1976
- Said, E. *Kultura i imperijalizam*. Beograd: Beogradski krug, 2002
- Sezer, E. *Diskurs o kolonijalizmi*. Beograd: Fakultet za medije i komunikacije, 2015
- Секулић, И. „Петар Кочић“. *Домаћа књижевносћ I*. Нови Сад: STYLOS, 2002
- Скерлић, Јован. *Писци и књиге*. Београд: Просвета, 1955
- Spivak, G. Č. *Kritika postkolonijalnog uma*, Beograd: Beogradski krug, 2003
- Todorova, M. *Imaginarni Balkan*, Beograd: Biblioteka XX vek, 2006

Jelena M. Todorović

THE WILL TO POWER AND IMPERIALISM IN DRAMA
BADGER IN THE COURT BY PETAR KOČIĆ

Summary

This work analyses the history and the nature of conflict between the representatives of the empire and the subordinates on the territory of Bosnia and Herzegovina in Petar Kočić's play *The Badger in Court*. In Kočić's works, Bosnia is always in the historical-temporal cleft stick between the fading Ottoman Empire and a new imperial master, Austria-Hungary. The Bosnian territory, which had just been liberated from Turkey, was governed by Austria-Hungary, which necessary lead to the identity crisis of those who had been born on that territory. By pointing out the individual examples of the conflicts between the representatives of the empire and the subordinates, in the *The Badger in Court* we will discuss their manifestations which represent the global picture of imperialism. In the work, we will analyze all above-mentioned characteristics of Kočić's play, with the aim to make the theme topical and to demonstrate the relationships between the imperial center and its impact on marginal territories.

Key words: Petar Kočić, imperialism, power, territory, Bosnia and Herzegovina, individualism, conflict.